

VAROLUŞSAL SORUNLAR, BİREY VE *YENİ HAYAT*

Arş. Gör. Dr. Oğuz ÖCAL*

ÖZ: Modern bireyin varlığıyla beraber gelen sorunları karşısında iki esas tavrı vardır: Sahici olmak, sahicilik olamamak. Sahici olmak, irade ve kararlılık gerektirdiği için modern gündelik yaşamda fazla tercih edilen bir tavır değildir. Öte yandan birey, sahicilik bağlamında arada kendisini kendisinden başka denetleyecek müessese olmadığı için bedeli daima ağır olan sahicilik yerine daha kolay olanı yani sahicilik olmamayı tercih etmekte; herkesleşmenin sıradanlığı içinde hemen hiçbir sahicilik tavrı geliştirmeden sorumluluğunu ötekilere yansıtıp dünyanın düzeltilmesini beklemektedir. Bu yazıda Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* romanı ele alınmış; romanın asıl kişisi Osman'ın şahsında, modern bireyin varlığı ve varlığına kaygıları karşısındaki tavrına işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Var oluşsal problemler, sahicilik, *Yeni Hayat*, Orhan Pamuk

The Problems of Existentiality, Individual and the *Yeni Hayat* (*New Life*)

ABSTRACT: The modern individual has two main attitudes towards the problems rooting from his existence: Being authentic or not. As it necessitates the willpower and determination, the attitude of being authentic is not a commonly preferred one. Furthermore, as there is no institution to check a person with respect to authentic expect himself, he prefers being inauthentic to being authentic which is always a heavy price; in the mediocrity of resembling to everyone, he doesn't develop any authentic attitudes and reflecting his responsibilities to others, he waits for he world to be amended. In this article, Orhan Pamuk's novel *New Life* was handled; the attitude of the modern individual towards his existence and worries of his existence was pointed out by using personality of Osman who is the main character of the novel.

Key Words: Existentiality problems, authentic, *Yeni Hayat* (*New Life*), Orhan Pamuk

---

* Kırıkkale Üni. Fen-Ed. Fak. TDE Böl. oguzocal@kku.edu.tr

Varoluşsal Sorunlar ve Birey

Siyasal toplumsal modernitenin somut yaşamda tezahür eden sonuçlarından birisi de bireyin gelenekler ve geleneksel değerler olmaksızın varlığıyla yalnız kalmasıdır. Daha önceki çağlarda bireye yönünü gösteren, ona varlığının amacını işaret eden rehberler, katı olan her şeyi buharlaştıran modernite ile birlikte ortadan kalkar. Modern zamanlarda birey, varlığı ile arada kendisini denetleyen hiçbir müessese olmadan karşı karşıya gelir. Artık bireyin bir varlık olarak yerine getirmesi gereken görevleri vardır ve birey, bunları yalnızlığı içerisinde üstlenmek, yerine getirmek zorundadır. Bireyin bir varlık olarak gerçekleştirmesi gereken en temel görevi, kendisindeki varlığı var kılması, onu zamana eklemesidir. Diğer bir ifadeyle birey, varım demek, varlığının sorumluluğunu üstlenmek zorundadır (Karakaya 2004: 100). Hemen daima bir bunalımın eşlik ettiği bu sorumluluk, bireyin behemehal kendisinin halletmesi gereken birçok kaygı/korkuya da sebep olur. Varoluşçu psikoterapi, bireyin varlığı karşısında yalnız ve sorumlu olduğunu anladığı an karşılaştığı ve mutlaka halletmesi gereken dört temel kaygısı (anksiyete) olduğunu söyler. Bunları; ölüm, özgürlük, anlam ve yalnızlık olarak sıralar (Yalom 2001: 18-19).

Varlık korkusu olarak da adlandırabileceğimiz bu dört fenomen, esas olarak birbirine içkin durumdadır. Dinin munisleştirdiği ancak modern zamanlarda yeniden vahşileşen ve sahneden bastırılarak kovulan ölüm korkusu, içinde anlam, özgürlük ve yalnızlık kaygılarını barındırır. Özgürlük korkusu, bir ölüm, anlam ve yalnızlık kaygısını içerirken anlam boşluğu veya sorunu, içinde ölüm, özgürlük ve yalnızlık korkusunu taşır. Nihayet en eski kaygı şekillerinden birisi olan yalnızlık ise tabii olarak ölüm ve özgürlük korkusu ile anlam sorununu barındırır içinde. Birbiri içine geçmiş olan bu dört temel kaygı/korku şekli, ayrıca ikilem oluşturdukları kavramlarla birlikte anlaşılabilir. Ölüm-yaşam, anlam-anlamsızlık, özgürlük-zorunluluk, yalnızlık-birliktelik gibi birbirini tamamlayan ve yarattıkları zıddiyetle belirginleştiren bu kavram çiftleri, varlığın anlamlandırmak, dolayısıyla birer kaygı kaynağı olmaktan çıkarması gereken fenomenleridir. Bu son hususu biraz açacak olursak: Ölüm fenomeni, yaşamı içerir ve yaşamı anlamlandırıp belirginleştirirken yaşam, ölümü içerir; ölüm-yaşam çifti, birbirini tamamlar ve açık eder. Anlam sorunu, anlamsızlık durumunu (anlamsal boşluk) içerir ve o durumun belirginleşmesine sebep olurken anlamsal boşluk, anlamın neliğini ortaya çıkarır. Aynı şekilde özgürlük, zorunluluğu açık ederken zorunluluk ise özgürlüğün neliğini ortaya çıkarır. Yalnızlık durumu için de aynı

şey geçerlidir: Yalnızlık, birliktelik durumunun içini dışına çevirirken, birliktelik durumu da yalnızlığın neliğini işaret eder.

Bu şekilde hem birbiri ile iç içe geçmiş olan hem de kavram çiftleriyle birlikte anlaşılabilen bu dört temel kaygı veya korku kaynağından ölüm, varlığın zamansallığıdır. İnsan, bir şimdi burada varlığı olarak tarihseldir yani ölümlüdür. Bauman, ölüm gerçeğinin insanla ilişkisini kısaca

“Ölümden ya da daha doğrusu ölmenin kaçınılmazlığından, dünyadaki varlığımızın kalımsızlığından daha rahatsız edici bir düşünce yok gibidir. Bilgimizin bu yönü, zihinsel yetilerimize kökten ve değiştirilemez bir biçimde karşı koyar. Ölüm, aklın en büyük yenilgisidir.” (Bauman 2000: 25)

cümleleriyle ifade eder. Ölüm ve ölümlülük, hem bir kaygı sebebidir hem de diyalektik ilişki kurulduğu takdirde farkındalığı artıran bir fenomendir. Diğer bir ifadeyle ölüm gerçeği, kaygı ve korkuya sebep olurken, o gerçeğe yüzleşmek yani “güneşe bakmak”, varlığı, zamansallığı konusunda uyandırır; varlığın kendisiyle ilişkisini sahicleştirir, yaşamını anlamlandırmasına olanak sağlar. Psikiyatrist Yalom, bunu,

“Ölümün hayatla birleştirilmesi, hayatı zenginleştirir; bireylerin kendilerini önemsiz şeylerle bunaltmaktan kurtarmalarını, daha anlamlı ve daha otantik yaşamalarını sağlar. Ölümün tam farkında olmak, kökten kişisel değişimler neden olabilir” (Yalom 2001: 94)

cümleleriyle ifade eder

Ölümü yarattığı zıddiyetle belirginleşen yaşam, bir farkındalık, dolayısıyla bir anlamdır. Yaşam anlamdır, anlamsa yaşamdır. Varlık için anlam, parça-bütün diyalektiği içinde konulan amaçtır. Daha açık bir ifadeyle hem kendisi hem öteki için varlık olan insanın bu bütünlüğünü bozmadan belirlediği hedef/amaç, anlamdır. Anlam, ölümle diyalektik ilişki içinde olan ve onunla hesaplaşan varlığın kendisini bağlamasıdır. Bağlamak/bağlanmak veya kendini vermek, insanın yapıp etmelerinde anlam görmesi, coşku duyması; özellikle hem kendisi hem de mensubu olduğu millet/insanlık için birey olarak elinden geleni yapmasıdır (Mengüşoğlu 1988: 159–166). Anlamsızlık ise bireyin insanî özlemlerine karşı dünyanın sessiz kalması; öte yandan özlemlerini gideremeyen bireyin çaresizlik içinde yaşamını yeniden anlamlandırarak özlemler oluşturamaması; nihayet mekanik, monoton, yabancı ve geleceğe inancını yitirmiş bir şekilde yaşamını sürdürmesidir (Gündoğan 1997: 165). Victor Frankl, “varoluşsal boşluk” olarak nitelendirdiği anlamsızlığı, günümüz insanını tehdit eden en büyük problemlerden birisi olarak işaret eder (Frankl 2006: 18, 93). Anlam, bu bağlamda, özgürlüktür. Özgürlük, so-

rumluluk demek olduğuna göre varlık kendisinden ve ötekenden sorumludur. Açarak ifade edecek olursak; varlık, ölüm bilincine sahip olacak, yaşamına anlamlı bir hedef koyacak ve onu üstlenecektir. Dolayısıyla özgürlük, diğer kaygı kaynaklarını içerir ve yalnızlığa açılır. Diğer fenomenlerle iç içe geçmiş durumda yalnızlık ise varlığın kökten gerçeklerinden birisidir. Gasset, insanın kökten gerçeğinin yalnızlık olduğunu söyler (Gasset 1999: 60). Varlık, varoluşun neden olduğu kaygılarıyla yalnızlığı içinde oturarak ve hesaplaşarak kendisini kurar. Bir diğer ifadeyle varlık, kendisi ve zaman karşısında sorumluluğunu, yalnız kendisinin üstlenebileceği bir durumdadır. Bu durumda yalnızlık, baştan aşağı sorumluluk demektir. Paz ise yalnızlığı, diyalektik bir varlık olan insanın düşünmek, üretmek ve hazırlanmak için geriye çekilmesi olarak tanımlar (Paz 1999: 223). Yalnızlığında kendi gerçeğine ulaşan varlık, diyalektik bütünlüğünü, ötekine yönelerek tamamlar.

Hem bir özgürlük, hem bir zorunluluk varlığı olan insanın kendi varlığı ve varlığının neden olduğu kaygı/korkuları karşısında iki esas tavrı vardır: Sahici olmak, sahici olamamak¹. Sahici olmak; varlığın ölüm, yalnızlık, özgürlük ve anlam gibi kökten gerçeklikleri veya kaygıları ile diyalektik ve kararlı bir ilişki içinde olması, özellikle kaygılarında oturabilmesidir. Sahici olmamak ise varlığın ölüm, anlam, özgürlük ve yalnızlık gibi kaygılarıyla veya varoluşsal sorunlarıyla diyalektik ilişki içinde olmaması; kararsızlığın ve belirsizliğin hâkim olduğu gündelik hayatın içinde farklı yapıp etmeleriyle kendisinden ve kaygılarından kaçmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, varlığın kendisiyle kurduğu ilişkinin sahici olup olmaması arasındaki farkın eylemlerin niceliğiyle değil, niteliğiyle ortaya çıkıyor oluşudur. Varlığın eylemleri, art zamanlı dizilir, eş zamanlı olarak okunursa onun varlığı karşısındaki duruşu/tavrı, kendisini açık eder. Açarak ifade edecek olursak; aşırı hareket ve değişimin yaşandığı modern gündelik hayatta çok hareket eden, eylemde bulanana, hemen hiç boş kalmayan varlığın nicelikçe çok görünen eylemleri, çoğunlukla nitelik bakımından sahici olmakla özdeş değildir.

Varlığın kendisi karşısındaki sahiciliği, onun aynı zamanda güçlülüğünü de işaret eder. Güçlülük, kaygının “göz bebeğine bakmak”, kaygıda oturmak ve gündeliğin içinde sürekli yinelenen kaygılarla kararlı bir şekilde ilişki içinde olmaktır. Güçsüzlük ise varlığın kaygılarıyla sahici ilişki içinde olmaması, gündelik hayatın ve onun öznesi olan “onlar”ın arasında merak, belirsizlik ve gevezelikle kaygılarını bastırması veya

¹ Heidegger tarafından varlığın iki varoluş alanı ve varlığın kendisi karşısındaki iki esas tavrı olarak işaret edilen otantik olma ve otantik olmama bahisleri için bk. Çüçen (2003: 71).

onlardan kaçmasıdır². Buradaki güçlülük, Adler'in bahsettiği bağlamda bir telafi mekanizması veya bir aşağılık kompleksi değil, varlığın kendisi karşısındaki tavrıdır. Varlık, kendisi karşısında iyi niyetli değilse, öteki karşısında istemese de kötü niyetlidir³. Öteki üstünde hâkimiyet kurmayı hedefleyen güç isteğinin bir ayağı daima patolojidedir⁴.

Varlığın durumu, varoluşsal sorunları ve kendisi karşısındaki iki esas tavrından kısaca bu şekilde bahsettikten sonra çağdaş bireyin varoluşsal sorunları karşısındaki tavrını işaret eden *Yeni Hayat* romanına bakabiliriz:

Yeni Hayat

İstanbul adlı eserinde modern gündelik hayata ve insana dair, özellikle paranoyak bilinç, hüznün ve seçim bahislerine, zaman ve mekânda varlığıyla baş başa kalmış modern insanın sınırlılığına ve o durum içinde ne yapacağına dair önemli tespitlerde bulunan Orhan Pamuk⁵, *Yeni Hayat* romanında ise modern bireyin güçsüzlüğünü ele alır. Bir arayış ve yolculuk romanı olarak dikkati çeken; ancak esas olarak bireyin güçsüzlüğünü veya varlığı karşısında sahici olamayışını anlatan romanda bireyin güçsüzlüğü veya sahici olamayışı, varlığı ve varlığının kaygıları karşısındaki tavrında tezahür eder.

Yeni Hayat, anlatıcı kahraman Osman'ın “*Bir gün bir kitap okudum, bütün hayatım değişti*” cümlesiyle başlar. Mühendislik fakültesi öğrencisi olan Osman, esas olarak gideceği yönü belirlememiş, kendisini büyüleyecek bir anlama sahip olmayan, zamansal yani ölümlü, varlığı karşısında yalnız ve sorumlu olduğunun farkında olmayan bir gençtir. Kendiliğini oluşturacak değerleri, ayağını basabileceği bir anlam zemini olmayan asıl kişi Osman, bir gün okul kantininde karşılaştığı genç ve güzel bir kızın elinde gördüğü kitabı okuma isteğine kapılır. Genç kızla iletişim kurmak ve onunla yakınlaşmak isteyen Osman, okul çıkışı yol üstünde karşılaştığı bir sergide o kitabı görür, satın alır ve okur. “Yeni Hayat” ismini taşıyan ve yeni bir hayattan, dolayısıyla yeni bir ölüm bi-

² Heidegger tarafından sahici olmayan varlık alanı olarak işaret edilen “onlar” alanı ve “onlar”ın yaşamını belirleyen merak, boş konuşma ve belirsizlik hakkında bk. Çüçen (2003: 70–78).

³ Varoluşçu düşüncenin kavram çiftlerinden olan “iyi niyet”, kişinin kendisi karşısında dürüst olması, bile bile kendisine yalan söylememesi; “kötü niyet” ise kişinin kendisini kandırması ve bile bile kendisine yalan söylemesidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Karakaya (2004: 134–135).

⁴ İnsanı itekleyen şeyin güç istemi olduğunu söyleyen Adler'in görüşleri için bk. (Adler 2007).

⁵ Daha fazla bilgi için bk. (Pamuk 2004).

linici, anlam, sorumluluk ve yalnızlıktan bahseden kitap, asıl kişi Osman'ı etkiler; onu, varlığının kaygılarıyla, *“ruhunun derinliklerinde yıllarca”* yatan ancak hiç gün yüzüne çıkmamış korkularıyla karşılaştırır. Sürdürdüğü yaşamın sahici olmadığını fark eden ancak yeni hayata da nasıl ulaşacağını bilemeyen Osman, yalnızlıktan, herkes gibi olamamaktan, *“kafadan çatlak”* görünmekten, güzel kızlara kendisini bir daha sevdirememekten ve dünyanın gerçeklikleriyle karşılaşmaktan korkmaktadır. Sıraladığımız bu korkuları, onun herkesleşmiş olduğunu, sorununu fark etmiş olmasına rağmen *“küçük”* hesaplara takılıp kaldığını ve varlığını rahatsız eden sorunları karşısında sahici olamadığını işaret eder:

“Aslında bu korkutucu manzaraların sefaleti de değildi akıldaki: Yalnızlıktan korkuyordum. Benim gibi bir budalanın büyük ihtimalle yapacağı gibi kitabı yanlış anlamış olmaktan ya da olamamaktan, yani herkes gibi olamamaktan, aşktan boğulmaktan ve her şeyin sırrını bilip bu sırrı öğrenmeyi hiç mi hiç istemeyenlere bir ömür boyu anlatıp gülünç olmaktan, hapse girmekten, kafadan çatlak gözükmekten, en sonunda dünyanın benim sandığımdan da zalim olduğunu anlamaktan ve güzel kızlara kendimi sevdirememekten korkuyordum (...)” (Pamuk 1994: 17).

Saplantılı bir şekilde tekrar tekrar okuduğu kitabın tesiriyle *“eski dünya”*sını yitiren ve korkularıyla baş başa kalan Osman, yeni hayata yani yeni bir anlama ulaşmasına yardım edebilecek *“kendisine benzer ötekileri”* aramaya koyulur. Bunun için kitabı ilk defa elinde gördüğü genç kız Canan'ı bulur, onunla kitaba dair konuşurlar. Canan, onu, kendisi gibi kitabı okumuş olan ancak yeni bir hayatın mümkün olmadığını düşünen kişilerden birisi olan sevgilisi Mehmet'le tanıştır. Mehmet, nereye gideceğini, ne yapacağını bilmeyen, ancak biliyormuş gibi yapan Osman'a yaşadıklarını anlatır. Osman ise inanmaz ona. Yeni hayata ulaşabilmek için ötekilere bağımlı olan Osman, yalnızlık korkusunu aşmak için Canan'a âşık olur. Bir süre sonra Canan'la Mehmet ortadan kaybolur. Osman, İstanbul'da onların izini sürer, ancak bulamaz onları.

“Aramaktan ve beklemekten, geceleri de kitabı yeniden okumaktan başka yapacak hiçbir şeyi” (Pamuk 1994: 37) olmayan Osman, varlığının kaygılarıyla baş edemez. *“Gazetelerin, dergilerin burçlar, yıldızlar köşelerinden”, “başka bazı işaretlerden körlemesine medet ummaya”* başlar (Pamuk 1994: 43).

Osman, varlığıyla yalnız kaldıktan, kaygıları artık bastırılmayacak şekilde dönüştükten sonra iki olanakla karşılaşır: O, ya varlığının kaygılarıyla -ölüm korkusu, anlam boşluğu, sorumluluk ve yalnızlık- kararlı ve iradeli bir şekilde yüzleşecek, sorumluluğunu üstlenecek, kendisine bir anlam zemini oluşturacaktır ya da varlığının sorumluluğundan kaçacaktır.

Birinci olanak psişik ve tinsel anlamda ağır olduğundan Osman, daha kolay olan ikincisini seçer. Bu seçimden sonra Osman'ı, arayışların, yolculukların eşlik ettiği iki esas eylem içinde görürüz: Beklemek ve alay etmek.

Yeni hayata ve ona ulaşmasına yardım edecek kişi olan Canan'ı bulmak için yola çıkan Osman, aslında arayan, bulmak için çırpınan bir özneymiş gibi görünmesine rağmen esas olarak aktif bir bekleyendir. O, başta ölümden ve ölüm meleğinden, Canan'dan, kitabı okuyan ve ismi Mehmet olan kişilerden yeni bir hayata ulaşabilmek, duyduğu huzursuzluğu hafifletmek için yardım bekler. Bir diğer ifadeyle varoluşsal sorunlarıyla/kaygılarıyla yüzleşmek, kendisini üstlenmek yerine sorumluluğu yansıtmak demek olan bir bekleyiş içine girer. O, bekleyerek varlığından kaçar.

“Yolumuzu kaybettiğimizde daha hızlı koşmak eski ve ironik bir alışkanlığımızdır” diyen May, insanın kaygılarıyla yüzleşmek gibi zor bir eylem yerine daha kolay olanı yani kaçmayı tercih ettiğini söyleyerek çağdaş bir fenomene işaret eder (May 2008: 11). Osman, kitabın dolayımında kalıp varlığının iğretiliği ve kaygılarıyla karşılaştıktan, onlarla yüzleşecek bir irade ve kararlılığının olmadığını anladıktan sonra koşar gibi yolculuklara çıkar. Yolculuğu esnasında gerçekleşmesini beklediği trafik kazalarından varlığının temel kaygılarını/korkularını aşmasına yardım edecek bir sınır durumu kendisine yaşatmasını bekler. Sınır durum; insanın yaşama şeklinde büyük değişimler yapma gücüne sahip olan, insanı dünyadaki varoluşsal durumuyla yüzleşmeye iten bir olay veya acil bir deneyimdir (Yalom 2001: 260). Ne var ki beklediği kaza gerçekleşmez; Osman'ın yönsüzlük durumu -anlamsal boşluğu- ve ölüm korkusu olduğu gibi kalır. Yalom, ölüm karşısında özerk olamayan bireylerde iki esas yanılısamanın geliştiğini söyler. Bunları; özel olma ve nihâf kurtarıcının varlığına inanma olarak işaret eder (Yalom 2001: 189–190). Osman, ölüm karşısında özerk olamadığı için özel olduğu yanılısamasını aşamaz. Trafik kazalarıyla gerçekleşecek ölüm hadisesinden varoluşun, aşkın, hayatın sırrını çözebilmek için yardım ve kendisinin kahramanı olmasını bekler. Beklemek, özellikle sorumluluk almadan birilerinden bir şeyler beklemek, umutsuzluk ve güçsüzlük durumunu, geniş planda ise varlığın kendisi karşısında sahici olamadığını işaret eder⁶:

“Seksen dokuz gecemi otobüs koltuklarında geçirdim ve bu mutlu saatin çalışını ruhumda duyamadım. Bir keresinde sıkı bir

⁶ Sevda Şener, insanın eyleme gücünü, istencini yok eden, kimliğini silen umutsuz ve amaçsız bekleme durumunu, Samuel Becett'in *Godot'yu Beklerken* isimli oyunuyla çağdaş toplumun bir sorunu olarak düşünceye açtığını söyler (Şener 2003: 77).

frenden sonra tavuk yüklü bir kamyonu geçirdik, ama değil uykulu yolcuların tek bir şaşkın tavuğun bile burnu kanamadı. Bir başka gece otobüsümüz buzdan asfaltın üzerinden uçuruma doğru tatlı tatlı kayarken bir an buzlu pencereden Tanrı'yla göz göze gelmenin ışıltısını hissettim, varoluşun, aşkın, hayatın ve zamanın tek ortak sırrını tutkuyla keşfetmek üzereydim ki şakacı otobüs boşluğun karanlığında asılı kaldı” (Pamuk 1994: 58).

Bir sınır durum olarak beklediği kazalardan istediği tecrübeyi yaşayamayan, dolayısıyla özgür olamayan Osman, trafik kazalarından olduğu gibi sadece ölüm esnasında görülen ölüm meleğinden de, bütün yolculuğu boyunca kendisine yardım etmesini bekler. Hayatın sırrını ancak ölüm meleğinin yardımıyla çözebileceğini düşünen Osman'ın bekleyişi, sorumluluktan kaçtığı, dolayısıyla varlığı karşısında sahici olmadığını işaret eder. Osman, bütün arayışları esnasında monolojik bir dille konuştuğu meleğe, kendisine yardım etmesi için şöyle seslenir:

“Çünkü niye öfkeliyim, diye soruyordum, niye hırçın oldum, söyle bana, kim olduğunu, neyin nesi olduğunu çıkartamadım melekle söyle! En azından dikkat et bana, uyar beni de öfkenin hışımıyla yoldan çıkmadan, yuvasını korumak isteyen mutsuz bir aile babası gibi dünyadaki kötülükleri ve talihsizlikleri bir çekidüzene koyup ateşler içindeki Canan'ıma bir an önce kavuşayım” (Pamuk 1994: 174).

Trafik kazalarından ve ölüm meleğinden saplantılı bir şekilde yardım bekleyen Osman'ın özerk olamadan bir şeyler beklediği kişilerden birisi de Canan'dır. Osman, “Yeni Hayat”ı okuyan, ondan etkilenen ancak yeni bir hayatın olduğuna esas olarak inanmayan Canan'la kitap dolayısıyla tanışır; yalnızlık korkusunun tazyikiyle genç kıza âşık olur. Canan'dan anlamsal boşluğunun neden olduğu huzursuzluğu bertaraf edebilmek; yitirdiği dünyasını yeniden bulabilmek için yardım bekler. Onun bu tavrı, sorumluluğun yansıtılmasından ve aktif bir bekleyişten başka bir şey değildir. Osman, varlığının korkularıyla yüzleşmek, yalnızlığında oturmak, varlığı karşısında sahici bir tavır takınmak yerine başkasından kendisinin kahramanı olmasını bekler. Şöyle konuşur:

“Kitabı okuduktan sonra bütün hayatım değişti” dedim. İçinde yaşadığım oda, ev, dünya benim odam, evim, dünyam olmaktan çıktı da yabancı bir dünyada yersiz yurtsuz hissettim kendimi. Kitabı ilk senin elinde gördüm, kitabı sen de okumuş olmalısın. Bana gittiğin ve geri döndüğün dünyayı anlat. Bana o dünyaya ayak basabilmek için yapmam gerekenleri söyle. Bana neden şimdi, hâlâ burada olduğumuzu açıkla. Bu dünya nasıl kendi evim gibi

tanıdık olabilir, kendi evim nasıl dünya gibi yabancı anlat, bana” (Pamuk 1994: 24).

Osman’ın yeni hayata ulaşabilmek için olmazsa olmazı olarak gördüğü Canan’la ilişkisi platonik bir aşktan öteye geçmez. Mimarlık fakültesi öğrencisi olan Canan, Mehmet adlı bir gence âşıktır; Osman’la esas olarak ilgili değildir. Hatta Osman’ın kendisine duyduğu ilgiyi kötüye kullanır. Mehmet’le birlikte hazırladıkları kumpasa Osman’ı kurban eder. Diğer ifadeyle kendilerini huzursuz eden kitabı, Osman’ın da okumasını sağlayarak onun da hayatının “kayma”sına neden olur. Ayrıca kaybolan sevgilisi Mehmet’i bulmak için çıktığı yolculukta Osman’ı da peşinden sürükler. Nihayet Osman’ı yarı yolda bırakır; kitabı okuyan Mehmet’lerden birisiyle evlenerek yurt dışına yerleşir. Kör bir âşıkmiş gibi yapan ancak Canan’ın kendisini sevmediğini bilen Osman, onun Mehmet’le kendisine kurdukları kumpasın farkında olmasına rağmen yalnızlıktan ve varlığının diğer sorumluluklarından korktuğu için Canan’a mazoşist-zorlanımlı bir şekilde bağlı kalır. Öyle ki Canan’ın ortadan kaybolmasından sonra evlenir; ama ona olan bağımlılığını aşamaz, onu beklemeye devam eder:

“Daha sonra evlenmeme rağmen, hayatımın çok uzak olduğunu sandığım sonuna kadar yapacağım her şeyin uzaktan ya da yakından Canan ile ilgili olacağını biliyordum artık. Evlenmeden önce ve babamdan kalmış annemden boşalmış “daireye” gelin kolayca yerleştikten ta yıllar sonra bile, Canan’a rastlarım umuduyla uzun otobüs yolculuklarına çıktım. (...) Ama Canan’ın değil kendisine, bir izine bile rastlayamıyordum” (Pamuk 1994: 223).

Asıl kişi Osman’ın aktif bekleyişini, yani varlığının sorunları karşısında sahici olmadığını işaret eden eylemlerinden birisi de “Yeni Hayat”ı okuyan ve ondan etkilenen Mehmet’in peşine düşmesidir. Canan’ın sevgilisi olan Mehmet, kitabı keşfeden ve kitabın başkalarının okunmasını sağlayan kişi olarak Osman’ı Canan’la birlikte tuzaklarına düşürdüktan sonra bir suikasta uğrar, ortadan kaybolur; ismini değiştirir, tıbbiyeye kaydolar. Osman ise Canan’ın kendisine hazırladığı bir oyun sonucu Mehmet’in babası Narin’le tanışır. Narin, ülkedeki olumsuzlukların uluslararası kumpasın bir sonucu olduğunu düşünen bir paranoyaktır; bu kumpasa karşı durmak için gizli bir örgüt kurmuştur. Kurduğu gizli örgütüyle özellikle “Yeni Hayat” kitabıyla ilgilenen kişileri izletir, fişletir; kitabın yazarı Rıfki Hat’ı ise öldürtür. Oğlu Mehmet’in kumpasın oyununa kurban olduğunu düşünen Narin, Osman’a gizli arşivini açar; ona, öldüğünü sandığı oğlunun yerine geçmesini teklif eder. Osman ise yaşadığını ancak ortadan kaybolduğunu bildiği rakibi Mehmet’i bulmak, Canan’la aralarındaki engeli kaldırmak istemektedir. Bunun için Narin’in gizli arşivinden kitabı okuyan ve onun tesirinde kalan Mehmet’lerin liste-

sini çıkarır; rakibi Mehmet'in peşine düşer. Farklı şehirlerde yaşayan ve ortak özellikleri kitabı okumuş, ondan etkilenmiş olmak olan Mehmet'lere ulaşır. Hepsini ile ayrı ayrı görüşür. Nihayet asıl aradığı kişi olan Mehmet'i, ismini değiştirmiş ve yeni bir hayata başlamış olarak bulur. Rakibiyle kitabın bahsettiği yeni hayata dair konuşmak, bir yandan da onu ortadan kaldırmak isteyen Osman, hem Mehmet'ten yaşadıklarını öğrenir, hem de ruhunun kaybolan merkezini bulabilmek için öldüreceği hasmından kendisine yardım etmesini umar.

"Dinle beni" dedim, kendimden değil de bir başkasından söz eder gibi soğukkanlılıkla. Kendim olamıyorum. Hiçbir şey olamıyorum. Yardım et bana. Yardım et ki senin yazdığını, bu odayı, kitabı aklımdan çıkarayım, eski hayatıma huzurla dönebileyim." (Pamuk 1994: 207).

Bir aktif bekleyen olarak Osman'ın varlığı karşısında sahici olmadığını işaret eden ikinci temel eylemi ise kendisiyle ve ötekilerle alay etmesidir. Varlığının sorunları karşısında kararlı olması gereken ancak olamayan Osman, Canan'ı ve yeni hayatı aramaya karar verdiği anda bile kendisi karşısında sahici değildir. Kendi kararsızlığıyla "(...) dedim ki kendime, nasıl kararlıymış bu genç yolcu kendisini o bilinmeyen ülkenin eşliğine götürecek yollara sürüklenmeye" (Pamuk 1994: 48) gibi cümlelerle alay eder. Alay, kimi zaman kendisine acımaya dönüşür. Osman, kendisi ile sahici ilişki kuramadığı, filmlerden "arakladığı" ifadelerle konuştuğu için

"Hayat hakkında pek çok şey" dedim ben de bir dublaj diliyle ve dizi film havasıyla" (Pamuk 1994: 161), "Ne de kararsızdı bu okuduğunuz kitabın kahramanı Osman. Ne de zavallı." (Pamuk 1994: 205), "Oysa ne kadar uzaktım o adam olmaktan" (Pamuk 1994: 152)

gibi cümlelerde ifade bulduğu gibi kendisine acır. Alay ve acımayı, kendisini suçlama takip eder. Varlığını üstlenmediği için Osman'ın bekleyişine daima bir varoluşçu suçluluk eşlik eder. Varoluşsal suçluluk, "içimizde yaşanmadan kalmış hayatla ilgili olarak kendimizde hissettiğimiz" suçluluk duygusuna verilen isimdir (O. Rank'tan aktaran Yalom 2001: 439-440). Sahici hiçbir sorumluluk almayan ve şeylerden kendisinin kahramanı olmasını bekleyen Osman, ötekilerin kendisine bir yardımının dokunmayacağını anladıktan sonra hüznü kapılır. Ancak kaygıları karşısında olduğu gibi acıları karşısında da sahici değildir. Suçlu ötekiler gibi yapar; sorumluluğunu yansıtır: Dünyayı, acımasızla itham eder; insanları, kendisini anlamamakla, kurulu düzeni ise kimsenin kendisi olmasına izin vermemekle suçlar. İrade edemeyen ve bekleyen Osman, otuz beşine varmamış olmasına rağmen kendisini yaşlanmış hisseder; acılarıyla-

la bağı sahici olmadığı için yaşamakta olduğu hüznü de hüznü anlatan yazarları da alaya alır. Onun bu tavrı, hüznü hak edecek bir sahiciliği olmadığı için açık bir şiddeti ve iktidarsız öfkeyi içerir⁷:

“... Okurken ama, kırık hayatıma derin bir anlam vermeye, bir teselli aramaya, hatta hüznün güzel ve saygıdeğer yanını aramaya kalkmadım hiç. Çehov’a, o yetenekli, verimli, alçakgönüllü Rus’a sevgi ve hayranlıktan başka ne duyabilir insan. Ama boşa gitmiş kırık ve kederli hayatlarını Çehovcu denen duyarlılıkla estetikleştiren, hayatlarının sefaletinden böbürlene böbürlene bir güzellik, bir yücelik duygusu alan okurlar için üzüldür, bu okurların teselli ihtiyacını karşılamayı bir kariyere dönüştüren işbilir yazarlardan da nefret ederim. (...) Bize durmadan yaralarını ve acılarını teşhir eden bu kahramanları Çehov’dan kabalaştırarak araklayıp başka coğrafyalar ve iklimlerde bize sunan yazarlar da aslında ağız birliğiyle şunu demek isterler: Bakın, bize, acularımıza ve yaralarımıza bakın; biz ne kadar hassas, ne kadar ince, ne kadar özeliiz! Acılar bizi sizlerden çok daha ince ve duyarlı kıldı. Siz de bizim gibi olmak, sefaletimizi bir zafere, hatta bir üstünlük duygusuna çevirmek istiyorsunuz değil mi? Öyleyse inanın bize, bizim acularımızın hayatın sıradan hazlarından daha zevkli olduğuna inanın yeter.” (Pamuk 1994: 226–227).

Sonuç

Modern bireyin varlığıyla beraber gelen sorunları karşısında iki esas tavrı vardır: Sahici olmak, sahici olamamak. Sahici olmak; sıradanlığın çemberini aşma kararlılığı, irade ve iyi niyetli olmayı gerektirdiği için modern gündelik yaşamda fazla tercih edilen bir tavır değildir. Öte yandan birey, sahicilik bağlamında arada kendisini kendisinden başka denetleyecek müessese olmadığı için bir bedeli olan sahici olmak yerine daha kolay olanı yani sahici olmamayı tercih etmekte; herkesleşmenin sıradanlığı içinde hemen hiçbir sahici tavır geliştirmeden sorumluluğu ötekilere yansıtıp sorunlarının çözülmesini, dünyanın düzeltilmesini beklemektedir. Bu, bireyin varlığı ve geniş planda zaman karşısında sahici ve iyi niyetli olmadığı bir işarettir. Orhan Pamuk’un *Yeni Hayat* romanında asıl kişi Osman, okuduğu “Yeni Hayat” isimli kitabın tesiriyle varlığının kaygılarıyla karşılaşır; iradeli ve kararlı, daha önemlisi kendisi karşısında sahici ve iyi niyetli olamadığı için aktif bir bekleme ve alay etmeyi seçerek mutlaka çözülmesi gereken sorunlarını olduğu gibi bırakır; eylemiş gibi görünen bütün yapıp etmelerine rağmen varlığını tehdit eden sorunla-

⁷ İktidarsız öfke; ötekindeki değerli bir şeyi değersizleştirmeye çalışmak, ötekine kara çalmak veya çamur atmak olarak tanımlanabilecek bir öfke çeşididir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Scheler 2004: 5–37).

rı aşamaz. Modern bireyin kendisi ve kaygıları karşısındaki durumunu ortaya koyan *Yeni Hayat*'a bu bağlamda bakmak, öyle sanıyorum ki insanın kendisi ve öteki ile ilişkisinin nelliğini anlamakta ufuk açıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- ADLER, Alfred (2007), *İnsan Tabiatını Tanıma*, (çev. Ayda Yörükân), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- BAUMAN, Zygmunt (2000), *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, (çev. Nurgül Demirdöven), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- ÇÜÇEN, A. Kadir (2003), *Heidegger'de Varlık ve Zaman*, Asa Kitabevi, Bursa.
- FRANKL, Victor (2006), *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, (çev. Selçuk Budak), Öteki Yayınları, İstanbul.
- GASSET, Ortega Y (1999), *İnsan ve "Herkes"*, (çev. Neyire Gül Işık), Metis Yayınları, İstanbul.
- GÜNDOĞAN, Ali Osman (1997), *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayınları, İstanbul.
- KARAKAYA, Talip (2004), *Jean-Paul Sartre ve Varoluşçuluk*, Elis Yayınları, Ankara.
- MAY, Rollo (2008), *Aşk ve İrade*, (çev. Yudit Namer), Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin (1988), *İnsan Felsefesi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- PAMUK, Orhan (1994), *Yeni Hayat*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PAMUK, Orhan (2004), *İstanbul -Hatıralar ve Şehir-*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- PAZ, Octavio (1999), *Yalnızlık Dolambacı*, (çev. Bozkurt Güvenç), Can Yayınları, İstanbul.
- SCHELER, Max (2004), *Hınç -Ressentiment-*, (çev. Abdullah Yılmaz), Kanat Kitap, İstanbul.
- ŞENER, Sevdâ (2003), *Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı*, Dost Kitabevi, Ankara.
- YALOM, İrvın (2001), *Varoluşçu Psikoterapi*, (çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.